

22 Oktober 1985: Kees Sipkes wordt negentig jaar!

Een huldeblijk uit zijn vriendenkring

Kees Sipkes: florist in hart en nieren met een omvangrijke kennis van het plantenleven en met een heel eigen visie hierop. Het zijn vooral de vragen naar herkomst en verspreiding van soorten en naar de aard van het milieu, die hem steeds weer bezighouden, vooral bij het verschijnen of verdwijnen van soorten.

Talrijk zijn zijn mededelingen op de 'Floristenvergaderingen' van de Koninklijke Nederlandse Botanische Vereniging, talrijk ook zijn tijdschriftartikelen en andere publicaties. Met vreugde begroette hij de vestiging van het Biologisch Station 'Weevers' Duin' in Oostvoorne; hij speelde een belangrijke rol bij de voorbereiding van de vestigingsplaats hiervan.

Kees Sipkes: natuurbeschermer en pleitbezorger voor de recreatie. Natuurbeschermen betekent een zodanig beheer voeren, dat er een passende milieuverscheidenheid uit resulteert. Dit 'passend' kan alleen maar ingevuld worden met vegetatiekundig en floristisch inzicht als uitgangspunt. Natuurbescherming betekent ook: waakzaam zijn ten aanzien van bedreigingen van buitenaf. Daar weet Voorne van mee te praten! De plannen voor het aanleggen van de Maasvlakte, annex het slopen van 'De Beer' en, later, het beruchte plan Rotterdam 2000 hebben heel wat tongen en pennen fors in beweging gebracht; ook Kees Sipkes had zijn uitgesproken mening hierover. Hij vestigde vooral de aandacht op te verwachten winstpunten: door het uitvoeren van de Maasvlakte zullen ook nieuwe natuurlijke ontwikkelingen voor de kust van Voorne worden aangezet. Die hebben zich inderdaad voltrokken. Er ontstonden aan de zuidoostzijde van de Maasvlakte duinen door zandopwaaing, grenzend aan een aanzienlijk zand- en kleiplatengebied met zilte vegetatie; bij eb fourageren hier vele duizenden kust- en trekvogels. De georganiseerde particuliere natuurbescherming protesteerde grondig tegen de Maasvlakteplannen van toen, daar deze – wat inderdaad het geval is – de dynamiek van de duinen van Oostvoorne zeer nadelig beïnvloeden, met alle, zeer merkbare gevolgen van dien. Een ernstig conflict over de natuurbeschermingsstrategie was onvermijdelijk.

Kees Sipkes: tuin- en landschapsarchitect (BNT) met fantasie en durf. Ook hier was zijn werk gegrondvest op in vele jaren en op vele plaatsen vergaard botanisch-floristisch inzicht, dat leidde tot een gave botanische intuïtie.

Hoe was de levensloop van deze negentigjarige, de man die al deze eigenschappen en nog veel meer in zich verenigt? De man ook, naar wie de stichting 'Het Zuidhollands Landschap' ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag, destijds in 1960, de 'Sipkesslag' vernoemde.

Kees Sipkes groeide op in Haarlem, in Kennemerland, vanouds een boeiend landschap, dat zowel landschapschilders als floristen inspireerde. In dit aan verscheidenheid zo rijke land heeft Kees in zijn jonge jaren zijn eerste floristische ervaring opgedaan.

Zijn opleiding kreeg hij aan het gymnasium te Haarlem en aan de tuinbouwschool te Aalsmeer; zijn beroep werd kweker van wilde planten voor de tuin. Het contact tussen zijn vader en Jac.P. Thijsse was een stimulans een dergelijke kwekerij te beginnen. Zo

kwam het in 1918 tot de kwekerij 'De Teunisbloem', aldus genoemd ter ere van Professor Hugo de Vries, aan de Zijlweg te Haarlem en 'De Duinvoet'. In die tijd sloot hij zich aan bij de PIA (Practisch Idealisten Associatie), een groep mensen met elementaire idealen van brede strekking. Menig tuinontwerp kwam uit zijn handen, soms uitgevoerd in samenwerking met andere leden van deze groep.

Met het kweken van wilde planten was Sipkes zijn tijd ver vooruit, maar de belangstelling ervoor was toen nog slechts bij weinigen te vinden. Het is te begrijpen, dat de kwekerij de Tweede Wereldoorlog ondanks grote inspanningen, met name ook van zijn echtgenote, mevrouw Bep Sipkes-Martens, niet overleefde. In 1945 behoorde het bedrijf definitief tot het verleden.

Van grote betekenis voor de verbreding van zijn floristische kennis is de grote reis geweest, die Kees Sipkes, in zijn eentje, op de fiets, met kampeerbagage en al, in 1920 naar Marokko en Algiers maakte. Daar leerde hij de Westmediterrane flora kennen en verdiepte hij zich in de verspreiding van soorten en in de omstandigheden waaronder zij leven. Kees is zijn hele leven floristisch Europeëziger gebleven. Zo bezocht hij onder meer Engeland en Ierland, België, Frankrijk, Spanje (met de narcissen!), Italië (met Gran Paradiso) en de Balkanlanden. Hij was duidelijk de florist op reis met aandacht voor de plantesoorten, hun verspreidingsgeschiedenis en hun reilen en zeilen op de plek waar zij werden gevonden, met ook aandacht voor de vraag of waargenomen soorten perspectief zouden kunnen bieden voor 'wilde planten in de Nederlandse tuin'.

In de redevoering die Westhoff (1978) uitsprak toen aan Kees Sipkes op 17 december 1977 de Heimans en Thijsseprijs werd uitgereikt, komt de betekenis van de jubilaris voor het veldbotanische onderzoek duidelijk samengevat tot uiting in het nu volgende fragment uit deze toespraak:

De belangstelling van Sipkes 'betreft niet zo zeer de floristiek in engere zin, nog minder de plantensociologie en ook niet in de eerste plaats het natuurbehoud. Wel is het, heel karakteristiek, veldbotanisch onderzoek in de geest van Heimans en Thijsse. Het is een populariserende vorm van geobotanie, en wel van verspreidingsoecologisch en populatiedynamisch onderzoek. Sipkes gaat na hoe de plantensoorten die zijn belangstelling hebben, zich ergens vestigen, waar zij vandaan zijn gekomen en hoe dat in zijn werk is gegaan, hoe de schommelingen in hun populatie te verklaren zijn door abiotische oorzaken als waterstandswisseling en biotische als konijnenschade en hoe het mogelijk zou zijn, de levensvoorwaarden voor de betreffende soort ter plaatse te behouden dan wel te herstellen of te scheppen.'

In zijn beschouwingen over nieuwe vestigingsplaatsen van oecologisch kieskeurige soorten als *Anagallis tenella*, *Spiranthes spiralis*, *Parnassia palustris*, *Blackstonia perfoliata*, *Anacamptis pyramidalis*, *Ludwigia palustris*, *Oenanthe crocata*, *Chrysosplenium alternifolium* speelt de vraag naar de aard van het agens dat hun nieuwe aanwezigheid bewerkstelligde steeds een grote rol, evenals de omstandigheden in de zeer wijde zin van het woord, zoals deze zich op de vindplaats voordoen.

In 1946 verplaatste het arbeidsterrein van Sipkes zich definitief naar Voorne. Waarom juist naar Voorne? Tijdens een vogelexcursie ontmoetten Kees Sipkes en Mr. G.H. Lambert, notaris te Rotterdam, elkaar. Het gesprek ging met name over de duinen van Voorne, die er na de oorlog erbarmelijk bijlagen: een zeereep van twijfelachtige kwaliteit, bunkers door vrijwel het gehele duinterrein verspreid, op vele plaatsen winderosie, kort-

om een jammerlijk geheel. Mr. Lambert was bestuurder van het Administratiefonds Rotterdam, de eigenaar van het duincomplex dat nu tot de bezittingen van de Stichting 'Het Zuidhollands Landschap' behoort. Het Administratiefonds benoemde Sipkes tot beheersadviseur; ook trad hij tijdelijk als beheersadviseur op voor het duinterrein van 'Natuurmonumenten' op Voorne.

Door inzet van veel energie en een grondige vakkennis is hier veel gebeurd. Hier volgt een greep uit de belangrijkste beheersmaatregelen die in de loop der jaren werden genomen:

- opbouw en versteviging van de zeereep, met als zandvangers en duinverstevigers onder andere populieren (*Populus gileadensis* en *P. alba*) en *Elaeagnus*-soorten;
- verstuiwing in het middenduin ondervangen door luwte te scheppen met aanplant van populieren, die later weer geroid zouden worden;
- bunkers laten onderstuiven en de zandmassa vastleggen met onder andere *Pinus nigra*;
- zorgen voor verschraling van vochtige duinvalleien door maaien en afvoeren van het maaisel;
- grondwaterstand van de primaire duinvalleien zo regelen, dat de vegetatie van deze zeldzame landschappen zich optimaal kan ontwikkelen;
- in Stekelhoeksduin werd in 1932 de verstuiwing juist in gang gezet. Er ontstond een aan soorten rijke vochtige duinvallei, waarin anno 1982 circa 100 ex. van *Liparis loeselii* bloeiden!;
- meidoornopslag in de droge duinweiden van de Heveringen verwijderen.

Een aparte bespreking vraagt de door Kees Sipkes ontworpen en onder zijn leiding uitgevoerde Tenellaplas, heemtuin en bloemenweide (ongeveer 2 ha). Het was een krachtdadige ingreep in het duinlandschap. Grote oppervlakken waren daar door de bezetter afgeplagd teneinde de zandlaag, waaronder de talrijke bunkers aan het gezicht werden onttrokken, vast te leggen. Volgens het plan-Sipkes werden twee doeleinden nagestreefd: met een zandzuiger een circa ¼ ha grote duinplas tot stand brengen en tevens het reliëf van de oevers en het belendende duinterrein geleidelijk doen verlopen, zodat er een natvochtig-droog-gradiënt zou ontstaan. Dit is voortreffelijk gelukt. Wie het heempark regelmatig bezoekt en bovendien het uitgebreide verslag over het plantenbestand bestudeert (rapport Stichting 'Het Zuidhollands Landschap') komt onder de indruk van de soortenrijkdom en evenzeer van de bijzonderheden die over deze soorten, kort en duidelijk, worden aangegeven. Dat de orchideeën hier een grote rol spelen kan, gelet op de bijzondere belangstelling van Kees Sipkes, niet verwonderen, evenmin dat de strijd tegen de konijnen veel aandacht krijgt.

Was de heemtuin, die zich in talloze excursies onder zijn leiding mag verheugen (en die hierdoor, aansluitend aan het ernaast gelegen bezoekerscentrum van de Stichting 'Het Zuidhollands Landschap' bijdraagt tot de natuurbeschermingseducatie), het eerste doel waarop met succes werd gemikt, ook leefde bij het aanleggen van de Tenellaplas de gedachte een duinmeer te doen ontstaan dat voor iedereen toegankelijk is, dit in tegenstelling tot 'Het Brede Water' en 'Het Quakjeswater'. Zo werd de Tenellaplas ook een terrein voor rustige natuurrecreatie waar zeer velen het hele jaar door gebruik van maken.

Ook de bloemenwei is een bijzonder, boeiend en druk bezocht plekje geworden: door naambordjes worden soorten gemakkelijk herkend, er wordt druk gefotografeerd. Het is een oord voor rustige, toegewijde plantenstudie.

Ook buiten Voorne is de tuin- en landschapsarchitect en natuurbeheerder Sipkes hard aan het werk geweest. Het voor Thijsse's Hof in Bloemendaal door Leonard A. Springer ontworpen plan heeft Sipkes voor een belangrijk deel mee uitgevoerd. Veel zorg besteedde hij ook aan het duinterrein rondom het Biovakantieoord te Bergen, N.-H. en, buiten onze landsgrenzen, waren er bemoeiingen met Gran Paradiso nabij Turijn.

Menig tuinliefhebber vertelt, de tuin rondwandeland, met vreugde 'Dit heb ik van Sipkes gekregen' – het gaat dan om 'wilde planten in de tuin', een onderwerp waarover hij, evenals Dr. J. Landwehr, met gezag kan spreken. Door samenwerking van hen beiden kwam de IVN-uitgave 'Wildepplantentuinen' tot stand. Het was ook Sipkes, die het Waterschap 'De Brielse Dijkkring' margrietenzaad ter beschikking stelde: verrijking van de bermflora.

Vele jaren was Sipkes een veel gevraagd en succesvol spreker: met brede kennis van zaken en met enthousiasme heeft hij zeer, zeer velen geboeid en hierdoor een grote bijdrage geleverd aan datgene waar Heimans en Thijsse mee waren begonnen. Hij was een gezien spreker in kringen van uiteenlopende aard: KNNV, NJN, 'Koninklijke Maatschappij', NIVON, Volksuniversiteit en 'Nut'. De lijst is bepaald niet volledig.

De excursies onder leiding van Sipkes zijn vermaard vanwege het vele, dat de deelnemers te zien kregen en waar zij niet steeds op verdacht waren, ook vanwege het hoge tempo en de aanzienlijke lichamelijke prestaties die van de deelnemers worden gevraagd. Menig NJN-er en KNNV-er heeft onder zijn leiding floristisch kamperen, ook buiten onze grenzen, geleerd!

Sipkes heeft veel geschreven. Datgene, wat hem zo door en door bezighield gaf aanleiding tot een indrukwekkende reeks van publikaties. Floristische waarnemingen en overdenkingen, zoals eerder in dit artikel aangeduid, nemen een belangrijke plaats in. Er is een gebiedsbeschrijving van de kuststreek van Voorne, er zijn samenvattende gedachten over de plantengroei in relatie tot de landschapsstructuur, over wilde planten in de tuin, respectievelijk het heempark. Zij zijn te vinden in tijdschriften van uiteenlopende aard, zoals De Levende Natuur, Gorteria, Natura, Groen, Tijdschrift Heidemaatschappij, kwartaalblad Het Zuidhollands Landschap. Deze opgave is zeker niet compleet!

Zijn gezaghebbende stem werd gehoord in de NJN, vooral in de beginjaren, in de KNNV, die hem het erelidmaatschap toekende; dit deed ook de afdeling Voorne van deze vereniging. Het Zuidhollands Landschap vernoemde zijn belangrijkste weg naar zee naar C. Sipkes. En nu huldigen wij hem en zijn echtgenote bij zijn negentigste verjaardag, onder de indruk van wat de vitale jubilaris in zijn lange leven tot stand heeft gebracht. Het is overstelpend veel, aanmerkelijk meer dan hier slechts aanduidenderwijs naar voren kon worden gebracht. Het is het werk van een man uit één stuk, een man, die voortvarend en onvoorwaardelijk staat voor de dingen, zoals hij die ziet, soms ook met de conflicten die hieruit voortvloeien. Het is voor de vriendenkring een voorrecht Kees en Bep Sipkes-Martens bij deze negentigste verjaardag van harte te feliciteren.

M.J. Adriani

B.M. Lensink

Literatuur

Westhoff, V., 1978. C. Sipkes en de wilde planten. Natura 75, p. 190-194.